तादृशोहभेदस्तु अधिकरणमालादौ दृश्यः । द्रव्यप्रतिनिधौ तु नोहः। "तैलं प्रतिनिधिं कुर्य्यात्घृतार्थे याज्ञिको-यदि । प्रकृत्यैव तदा होता ब्रूयात् घृतवतीमिति" मीमां० कात्यायनसूत्रादौ प्रतिनिधिविषये ऊहाभावोदर्शितो यथा

"अथेदं चिन्त्यते विहितद्रव्यस्याभावे द्रव्यान्तरे प्रतिनिधित्वेनोपात्ते छागाभावे मेषरूपे अनुवाचनप्रेषादौ किमूहं कृत्वा प्रतिनिहितद्रव्यशब्दस्य प्रयोगः कार्य्यः "अग्नीषोमाभ्यां मेषस्य वपाया" इत्येवम् उत विहितद्रव्यशब्दस्यैव अग्नीषोमाभ्यां छागस्येत्येवमेवेति । तत्र मन्त्रेण द्रव्यमभिधेयम् न चानूहितः प्रतिनिहितं द्रव्यं शक्नोत्यभिधातुम् तस्मादूहित्वा प्रतिनिहितद्रव्यवाचिशब्दस्य प्रयोगे प्राप्त आह" "शब्देऽविप्रतिपत्तिः" कात्या० १, ४, ९, "प्रतिनिधावुपात्तेऽपि विहितद्रव्यवाचिनि-शब्दे अविप्रतिपत्तिरविपरिणामः अनूहो भवति अग्नीषोमाभ्यां छागस्य वपाया इत्यनूहितमेव मेषेऽपि प्रयोज्यम् न तु मेषस्येत्येवं विपरिणतरूपमित्यर्थः कुतः ? प्रतिनिधिः श्रुतद्रव्यबुद्ध्या गृह्यते न तु द्रव्यान्तरबुद्ध्या अतश्छाग एवायमिति बुद्ध्या गृहीतत्वात्तच्छब्देनैवाभिधानम् । यद्यत्र मेषश्छागवत् साधनं भवेत्ततस्तत्प्रकाशकम् मेषपदं प्रक्षिप्येत न त्वेवम्, किं तर्हि मेषगता ये छागांशास्त एवात्र साधनम् ते च छागगता इव मेषगता अपि छागशब्देनैव प्रकाशयितुं शक्यन्त इत्यनूहेनैव प्रयोगः । यत्र तु द्रव्यान्तरं वचनेन विधीयते यथा "सारस्वतीं मेषीमिति" "ऐन्द्रं मेषमिति" "ऐन्द्र औरभ्रः" इति तत्र द्रव्यान्तरबुद्धिर्भवति तत्र ऊहोऽपि भवति । नचात्रैवंविधं किमपि वचनमस्ति तस्माद्बहूनामवयवानां सामान्याच्छ्रुतद्रव्यमेवेदमिति बुद्ध्या मेषादिद्रव्यस्य छागादिप्रतिनिधित्वेनोपादानम् । तेन श्रुतद्रव्यशब्देनैवाभिधानं युक्तमिति साधूक्तम् शब्देऽविप्रतिपत्तिरिति । यत्र तु वचनेन द्रव्यान्तरं विधीयते तत्र ऊहो भवतीत्युक्तम् तेन सोमाभावे पूतीकानभिषुणुयादिति पूतीकानां वाचनिकत्वादूहो भविष्यतीत्याशङ्क्याह" कर्कः "सोमेन जात्यभावात्" का० सू० १० "सोमेनेति तृतीयैकवचनम् । सोमाभावे पूतीकेषूपात्तेषु सोमशब्देनैव पूतीकानामभिधानं कर्त्तव्यम् । "अंशुरंशुष्टे देव ! सोम ! पायतामित्येवम् न तु पूतीकाशब्देन । अथ वा सोमे इति सप्तम्येकवचनम् नेति निषेधः । सोमप्रतिनिधित्वेनोपात्तेषु अर्ज्जुनश्येनहृतपूतीकादिषु सोमे सोमशब्दे ऊहो न भवति कुतः जात्यभावात् जात्यन्तरबुद्ध्यभावात् नह्यत्र वचनेन द्रव्यान्तरं विधीयते किं तर्हि सोमाभावे यागस्यावश्यकर्त्तव्यत्वादनेकेषु सुसदृशेष्वीषत्सदृशेषु च प्राप्तेषु पूतीकादेर्नियमः क्रियते तेनैन्द्रमेषइतिवद् वाचनिक जात्यन्तराभावादतोऽप्यूहो न भवति" कर्कः ।

"छाग ! त्वं बलिरूपेणेत्यादिमन्त्रे च बहुपशुघाते न बहुत्वोहः । तदेततत्" ति० त० "बहुपशुघातेऽपि मन्त्रे एकवचनान्त एव प्रयोज्यः न बहुवचनोहः । "नरं पञ्चत्वमागतम्" इत्यत्र नार्य्यां स्त्रीत्वोहाभाववत् अतएव सपत्नीकयजमानप्रयोगेऽपि "पत्नीं सन्नह्येति" मन्त्र एकवचनान्त एवेति । ऊहं प्रकृत्य "प्रकृतावपूर्व्वत्वात्" कात्यायनेनोहस्य प्रकृतौ प्रतिषेधात् । विकृतावेवोहः । "ऊहोऽपूर्व्वोत्प्रेक्षणमिति" जै० तल्लक्षणात् न वान्वयबाधः वैभक्तिकार्थापेक्षया प्राथमिकत्वेन बलवतः प्रातिपदिकार्थस्य समन्वितत्वेनाविरोधात् । एवञ्च प्रकृतौ नररूपबहुपशौ बहुवचनोहाभावात् छागादौ विकृतिभूतेऽपि न बहुवचनोहः किन्तु एकवचनमात्रमिति" वदता रघुनन्दनेन तथा समर्थितम् । संकल्पादिवाक्ये तु ऊह इति भेदः। ऋत्विगादिप्रयोगे च अस्मदादिपदघटिते "दातारोनोऽभिवर्द्धन्तामित्यादि" मन्त्रेऽपि नोहः तैस्तथा प्रयोगेऽपि यजमानगतानामेव तत्तत्फलानामवगम इत्याकरे प्रपञ्चः । तथाचासमवेतार्थस्य समन्वयाय मन्त्रे समवेतार्थकरणरूपमपूर्व्वस्योत्प्रेक्षणमूहः । ५ आरोपे ६ समूहने च । "इमे मनुष्या दृश्यन्ते ऊहापोहविशारदाः" भा० अनु० १४५ अ० "ऊहापोहाभ्यां तत्त्वावधारणम्" पातञ्ज० भा० ।

ऊहगान न० सामगानग्रन्थभेदे ऊहगीतिरप्यत्र स्त्री ।

ऊहा स्त्री ऊह अ स्त्रीत्वात् टाप् । १ अध्याहारे २ ऊहशब्दार्थे

ऊहिनी स्त्री ऊह-णिनि । समवेतायाम् "अक्षात् परस्य तस्यादेर्वृद्धिः अक्षौहिणी सेना ।

ऊह्य त्रि० ऊह-ण्यत् । १ तर्कणीये २ उद्भावनीये ३ अध्याहार्य्ये ४ मीमांसकोक्तोहविषये च । अनीयर् । ऊहनीय तदर्थे त्रि०

ऊह्यगान न० सामगानग्रन्थभेदे ।

इति वाचस्पत्ये ऊकारादिशब्दार्थसङ्कलनम् ।